

הגאווה של קסטרו

רבים רואים בה מועמדת אפשרית
לנשיאות קובה. עד אז, ד"ר מריאלה קסטרו,
בתו של נשיא קובה ואחייניתו של פידל
קסטרו, מובילה בארצה מהפכה מינית.
בראיון ראשון לעיתון ישראלי היא אינה
שוללת את חידוש היחסים הדיפלומטיים

משה מורד, לונדון

בגופייה ובמכנסיים, קסטרו לא נראית כמי
נהיגה בכירה במפלגה הקומוניסטית. היא נראית
צעירה מ-47 שנותיה – בעלת מראה של נערה
חייכנית ומנומשת. עם זאת, תווי פניה מזכירים
מאוד את אלה של אביה ודודה המפורסמים.
היא נולדה בהוואנה ב-1962, בתם השנייה של
גיבורי המהפכה ראול קסטרו ומנהיגת נשות המה-
פכה, וילמה אספין, שהלכה לעולמה לפני שנתיים.
למרות הבית המהפכני שבו גדלה, היא מספרת
שהייתה ילדה טיפוסית שאהבה לקרוא את
"הידי בת ההרים" ולראות סרטים של צ'פלין.
דווקא הביוגרפיה של גריבלדי, שאביה קנה
לה פעם במתנה, כנראה כדי להחדיר בה משי-
מעת היסטורית, נשארה סגורה על המדף.
כיום מובילה קסטרו מהפכה
חדשה בקובה – מהפכה מינית.
היא נשיאת המרכז הלאומי
לחינוך מיני, נשיאת המרכז
הרבי-חומי לחקר המיניות,
נשיאת המרכז הלאומי לטיי-
פול בהפרעות זהות מגדרית
ובין הרמוניות הבולטות בארגון
העולמי לבריאות מינית
ולמאבק באידס, ואף
פירסמה כמה ספרים בנוי-

צילום: א.מי.איי

הדוד פידל. חולה מאוד

מצעד הגאווה שנערך בשבת האחרונה בלונדון
לא היה בדיוק המקום שבו תצפו לפגוש את ד"ר
מריאלה קסטרו – בתו של נשיא קובה, ראול קסטרו,
ואחייניתו של המנהיג המיתולוגי, פידל קסטרו.
קסטרו הגיעה למצעד מפני שבתפקידה כנשיאת
"סנסקס – המכון הלאומי הקובני לחינוך מיני",
ומתוקף היותה מנהיגה בכירה בשלטון הקומוניסטי
בארצה – היא נאבקה בשנים האחרונות למען זכויות
הגייז, הלסביות והטרנסקסואלים בארצה. כני-
ציגתה של מדינה מבודדת שספגה בעבר
ביקורת קשה בשל דיכוי הומוסקסואלים
(כפי שהוצג בסרט "לפני שהלילה יורד"),
היא חשה גאווה מיוחדת כשהובילה את
המצעד – שהיה הגדול ביותר שנערך על
ארמת אירופה – עם דגל קובה.
מצעד הגאווה לא נראה גם רקע
הולם להענקת ראיון בלעדי וראי-
שון מסוגו לעיתון ישראלי. עם
זאת, בדרך לא דרך – באמצעות
קשרים עם מארגני המצעד
הלונדוני וארגון הסולידריות
עם קובה – קיבלתי מקסטרו
ראיון בלעדי, כשבקע ער-
קבים אחרינו בעצבנות כמה
אנשי ביטחון קובנים.

קסטרו באירוע הגאווה
הראשון שנערך בקובה.
בתם של גיבורי המהפכה
צילום: אי.פי

מובילה את מצעד הגאווה. מורדת במסד הנוקשה

קסטרו

היא נחשבה תמיד ל"מהפכנית במשפחת המהפכנים". בשנות ה־80 אפילו הופיעה חשופת חזה בהצגת תיאטרון והעזה להביע דעה חיונית על הפרסטרופיקה, כשברה"מ הקומוניסטית הייתה ידידתה הטובה של קובה

"מקור האפליה של נשים והומואים זהה: בשני המקרים זהו הצורך של בני האדם להפלות ולהתייחס לאדם האחר כאל נחות, כדי לתת לעצמם יותר כוח. מציאת פסול בצד השני מצדיקה כביכול את ניצולו והשפלתו"

ש.א. פעילים פוליטיים וחוקרי קובה רבים שעזרו שוחחתי מסמנים אותה כאחת ממנהיגות הדור החדש בקובה, ואולי אף מועמדת לרשת יום אחד את אביה ודודה. קסטרו נשואה כיום לאיטלקי ולבני הזוג שני ילדים משותפים. בנוסף, יש לה בת מבעלה הקודם, שהיה ממוצא צ'יליאני. "שנות פז היא הסוציאליזם של המאה ה־21", אמרה קסטרו באחד מנאוניה האחרונים. היא כנראה למדה משהו מדודה פידל: נאומיה ארוכים מאוד, אבל משכנעים, עם המון קסם וחביבות ועדכון של סממאות המהפכה הוותיקות.

העיתון "קוריירה דלה סרה" הגדיר אותה לאחרונה "הפנים מלאות החיים של הסוציאליזם הקובני", כנראה להבדיל מהפנים הארכאיות של דור המייסדים – בהם אביה ראול, נשיא קובה בן ה־78, ואחיו פידל בן ה־83.

דודה, פידל קסטרו, הוא האיש שאמריקה אהבה לשנוא. הוא ניצל מכמה ניסיונות התנקשות והדחה והפך לאחד המנהיגים הוותיקים בהיסטוריה של העולם. ב־2006 חלה ופינה את השלטון מרצונו לטובת אחיו. אחרי תקופה של כהונה זמנית, ראול, אביה של מריאלה, נבחר בשנה שעברה להיות נשיא החדש של קובה.

נציגת הסוציאליסטים

בעיני רבים נחשבת קסטרו למורדת במסד הקובני הנוקשה במדינה הקומוניסטית. גורם מקורב למשפחת קסטרו טוען שמריאלה נחשבה תמיד ל"מהפכנית במשפחת המהפכנים" – בעלת רצון משלה ונפש חופשית. בשנות ה־80 היא אפילו הופיעה חשופת חזה בהצגת תיאטרון והעזה להביע דעה חיונית על הפרסטרופיקה, כשברית המועצות הקומוניסטית הייתה ידידתה הטובה ביותר של קובה.

אחרים כאמור רואים בה נציגת הרוח הסוציאליסטית החדשה של קובה, ואולי גם את הנשיאה הבאה, כש"דור המייסדים" יעבור מהעולם. אבל איך היא רואה את עצמה – מורדת או חלק מהמסד הוותיק? מילת הקסם נשארה "המהפכה". מריאלה רואה בעצמה ובפעילותה הנועזת לטובת אוכלוסייה שהופלתה קשות במשך שנים רבות בקובה, המשך ישיר של המהפכה הקובנית. כשאני שואל אותה מתי החל המהלך של מלחמה בהומופוביה והענקת זכויות לגייז

שוואה לאיים סמוכים כמו ג'מייקה. סנסקס זוקף זאת לזכות החינוך המיני לסקס בטוח באי, שכלל הספקת קונדומים חינם לכלל האוכלוסייה, ולזכות הטיפול הרפואי המתקדם. ואכן, בביקוריי הרבים בקובה נפגשתי פעמים רבות עם נשאי איידס החיים יותר מ־20 שנה בבריאות טובה ובתמיכה של השלטון והחברה הסובבת.

בתמיכתו של אבא

כצפוי, למריאלה קסטרו יש גם מתנגדים לא מעטים. הם טוענים שהיא מנופפת בקמפיין שלה כדי להסתיר את הבעיה הגדולה של זכויות אדם וחופש באי, ואומרים ש"אביה וקני השלטון הקובני נותנים לה לשחק בזכויות הגייז, רק מפני שזה יוצר תרמית טובה ומוריד מעליהם את הלחץ של לוחמי זכויות האדם בעולם".

למשל, הם מזכירים פרט היסטורי חשוב שמריאלה שכחה לציין בסקירה שהעניקה לי: בשנות ה־60 שלחה קובה הומוסקסואלים למחנות ריכוז, שנקראו "יחידות צבאיות לעזרה בפריון העבודה" – כפי שמתואר בספריו של הסופר ההומוסקסואל ריינולדו ארנס, שעל פי האוטוביוגרפיה שלו נעשה הסרט ההוליוודי "לפני שהלכתי לה יורד". גם בתחילת שנות ה־90 הוכנסו נשאי וחולי איידס להסגר, והשלטון הקובני ספג ביקורת קשה מלוחמי זכויות אדם ברחבי העולם.

כשהיא נשאלת על התקופות השחורות האלה בהיסטוריה של זכויות האדם בקובה, קסטרו מודה שאכן נעשו טעויות, אך מייחסת אותן ל"גורם אנושי".

אגב, דווקא אביה, הנשיא ראול קסטרו, נחשב לאחר מהגרי ומפעילי מחנות הריכוז להומואים בשנות ה־60 ולדמות קשה ודריגמטית.

מה אומר אביך על הפעילות שלך?
"בגדול, הוא תומך בי ולפעמים אפילו מציע לי דרכים לקדם את הנושא. זאת גם השפעה של אבא שלי והעבודה שלה בנושא החינוך המיני. לפעמים יש לנו גם ויכוחים, ואני מנסה לשכנע אותו שיש דברים שצריך לפתור מהר יותר. הוא גם מושפע לפעמים ממה שפוליטיקאים אחרים בממשל אומרים לו נגד העבודה שלי. אבל אני מאמינה בריאליזם ובכל פעם שיש לי הזדמנות, אני יושבת איתו ומנסה לשכנע אותו בדרך שלי".

זהו: הצורך של בני אדם להפלות ולהתייחס לאדם האחר כנחות כדי לתת לעצמם יותר כוח. מציאת פסול בצד השני מצדיקה כביכול את ניצולו ואת השפלתו. לנו בקובה יש ניסיון היסטורי: ההתייחסות לנשים ולהומואים כנחותים החלה כבר בתקופת הקולוניאליזם, שבה הכובשים התייחסו לכובשים המקומיים כנחותים".

רוח הלחימה של מריאלה היא לא רק ירושה מאביה ומדודה. לצד של פידל וצ'ה גווארה, הייתה אמה הלוחמת הנשית החשובה במהפכה הקובנית. בשנות ה־60 היא הקימה ועמדה בראש "הפרדציה של נשות קובה" – ארגון הנשים של המפלגה הקומוניסטית, שנאבק בהצלחה לטובת שוויון זכויות מלא לנשים.

כיום מנסה מריאלה להשיג הישגים דומים לטובת קהילת ההומואים, הסלסביות והטרנסג'נדרים בקובה. המאבק הנוכחי שלה הוא להשגת שוויון סוציאלי מלא עבור טרנססקסואלים, עם אפשרות לנישואים המוכרים על ידי המדינה. בשנה שעברה היא הובילה לקבלת החלטה לביצוע ניתוחי מיין חינם, במימון המדינה, למועמדים המתאימים.

כיום יכולה קובה להתפאר באחוזי התפישות איידס מהנמוכים בעולם, בעיקר בה

בקובה, היא עונה בחיוב: "ב־1 בינואר 1959, היום שבו החלה המהפכה בקובה. כשהנשים בקובה החלו להילחם בתחילת שנות ה־60 על זכויותיהן כנשים, הן החלו מהפכה בתוך המהפכה. הן הגיעו למסקנה שעליהן לחנך את ילדיהן בנושא של מיניות, כדי שיהיו מאושרים יותר משהיו הן בעבר.

"ב־1970 יצא השלטון בקובה עם 'התוכנית הלאומית לחינוך מיני', שהדגישה את הנושאים של שוויון זכויות לנשים. אז הוחלט גם להקים את ארגון סנסקס, שאני עומדת בראשו, כדי שיתאם בין כל המוסדות את הפעילות החשובה הזאת של חינוך מיני נכון ושוויוני, חינוך לבריאות מינית ועוד. "בשנות ה־80 וה־90 הגיעו השלטונות למסקנה שכדי לשפר את מצב זכויות הנשים והמעצמים המיניים, הם צריכים לשאוף לחינוך חברתי-תרבותי נאור. הגישה הזאת של התייחסות למגדר, הובילה להבנה שיש לעסוק בשיפור מצב המגדר הגברי ולא רק הנשי. החברה והתרבות הקובנית המסורתית העמידו גם גברים וגם נשים בסייטואציה של חוסר שוויון ופגיעות".

האם את משווה בין אפליית נשים לאפליית הומואים ולסביות?
"כן. כי מקור האפליה בשני המקרים

צילום: א.א.פי

באמצע שנות ה־90. הוא סיפר לי על מעורבותו האישית של פידל בעזרה לקהילה. כמה מאות יהודים הועלו לארץ בחי' שאי בין השנים '94 ל-'99, בשיא המשבר הכלכלי. ביקרתי בבית הכנסת בסנטיאגו דה־קובה כמה חודשים לפני מבצע העלאה גדול בשנת '99. חבורת צעירי הקהילה סיפרה לי על המבצע המתוכנן, אך נתבקשתי לשמור על שתיקה. "המבצע ייערך בתיאום עם פידל כמובן, אבל ברגע שזה יפורסם, הוא יבטל אותו".

ואכן, יום אחרי הגעת המטוס הראשון, כשדבר המבצע התפרסם, הודיע קסטרו מיד על הפסקתו, וכמה מאות יהודים נתקעו באי. לבתי הכנסת בהוואנה שבהם ביקרתי הגיעו חבילות מזון מארגוני צדקה יהודיים ברחבי העולם. בני הקהילה שקיבלו אותן הזמינו את כל תושבי השכונה, בהם שחורים ומולאטים, להשתתף בארוחה.

אגב, הדת הפופולרית ביותר בקובה היא הדת האפרו־קובנית, הנקראת "סנטריה", ממשפחת הוודו. למרבה הפרדוקס, במשך שנים נודע חלקם הגדול של הומוסקסואלים נשיים ופסיביים בטקסי הסנטריה, שבהם נכנסים לטראנס לצילילי תופי הבא־טא הקדושים. אלה נחשבים, בקרב מאמיני הסנטריה, מתאימים ל"חדירה של רוחות". גם דת הסנטריה הוחרמה במשך שנים רבות, אך זוכה לאחרונה לתחייה מחודשת כשצעירים רבים חוזרים אליה.

דרך לחיות בשלום

זו הפעם הראשונה שמריאלה קסטרו פוגשת עיתונאי ישראלי. קצת מוזר למנהיגה הקובנית – הרגילה לעיתונות ולתקשורת הנמצאות בפיקוח מוחלט של המפלגה הקומוניסטית – לשמוע עיתונאי שמסכים להרבה מרעויות בנושא הסכסוך במזרח התיכון.

"אין לנו בעיה עם העם בישראל, אך אנו מתנגדים למדיניות הציונית־פשיסטית של הממשלה שלכם", היא אומרת.

אז יש סיכוי לכינון יחסים דיפלומטיים בין ישראל לקובה בקרוב?

"היינו רוצים מאוד לקיים יחסים טובים עם ישראל, בעיקר עם העם הישראלי". כאן קסטרו חוזרת שלוש פעמים בהדגישה את המילה "פואבלו" – "עם" – בדומה לר־טוריקה של אביה ודודה בנושא היחסים עם ארה"ב. לאמור: אין לנו בעיה עם "העם", אלא רק עם הממשל.

ואולי כדי לסכם את המפגש בינינו בטון קצת מרוכך יותר, היא אומרת, "אנחנו מאוד מקווים שיום אחד העם הפלסטיני והעם הישראלי ימצאו דרך לחיות יחד בשלום".

קסטרו

"אבי תומך בי ולפעמים אפילו מציע לי דרכים לקדם את הנושא. זאת גם השפעה של אמא שלי והעבודה שלה בנושא החינוך המיני. בכל פעם שיש לי הזדמנות, אני יושבת איתו ומנסה לשכנע אותו בדרך שלי"

"אין לנו בעיה עם העם בישראל, אך אנו מתנגדים למדיניות הציונית־פשיסטית של הממשלה שלכם". יש סיכוי לכינון יחסים דיפלומטיים בין ישראל לקובה? "היינו רוצים מאוד לקיים יחסים טובים עם העם הישראלי"

לומטית ומפויסת: "אנשי הדת אף פעם לא יהיו האויבים שלנו. אני בטוחה שנמצא נקודות משותפות להבנה הדדית ונלמד לחיות איתם בשלום ובכבוד".

לפני פרוץ המהפכה חיו בקובה כ־15,000 יהודים. רובם עזבו את האי בעקבות שנות המשבר הכלכלי. בשנות ה־90 נותרו בקובה כ־1,500 יהודים. בשנת 1991 שינתה הממשלה את המדיניות שאסרה קיום טקסים דתיים ואיפשרה גם לקהילה היהודית לקיים את מצוות הדת והתפילות בפומבי, ואף להביא רב לקהילה. פגשתי אותו בביקורי שם בשיא המשבר הכלכלי

את הקונגרס הראשון שלנו בקובה, הגיעו למפלגה הקומוניסטית מכתבי מחאה מכמה ארגונים, וגם ממנהיגים דתיים של כנסיות שונות. תשובת המפלגה הקומוניסטית הייתה שהאירוע הוא בעל אופי הומניטרי ולכן יש לו זכות קיום".

אבל האם קסטרו אינה מוטרדת מהנהיג של קובנים רבים בשנים האחרונות "לחזור לנצרות", אחרי שנים של אתאיזם – תהליך המתרחש גם בגלל המשבר הכיכלי הקשה, ובזכות ליברליזציה מסוימת של הפולחן הדתי?

גם כאן, קסטרו מעדיפה תשובה דיפ־

דודה, פידל קסטרו, שינה את התייחסותו לנושא ההומוסקסואלי כמה וכמה פעמים ב־50 שנות שליטונו. בשנים הראשונות למהפכה טען ש"אנשים כאלה אינם יכולים להיות חלק ממערכת החינוך". קסטרו סגר, כעמיתו צ'ה גווארה, לדמות "הגבר החדש" – גברי, מחו־ספס, כפרי ולוחם. בשנים האחרונות הקפיד לשנות את הטון והסביר, אם כי באורח מסויג מאוד, ש"אין לו בעיה עם הומואים" וש"ההומופוביה היא רעה חולה שמקורה בקולוניאליזם ובמורשת הספרדית".

יצא לך לשוחח לאחרונה עם דודך פידל? האמת היא שלא, מפני שהוא חולה מאוד. אבל לפחות עכשיו יש לו הרבה יותר זמן לקרוא ולזהות מעורבן בחדשות, ואני מניחה שהוא תומך במה שאני עושה".

רבים בקובה טוענים שפידל ממשיך להנהיג את המדינה גם ממיטת חוליו. בטור קבוע שהוא כותב בעיתון הוא אינו מהסס לנגח פוליטיקאים, מבית ומחוץ. האחיינית הסוררת טרם זכתה לביקורת.

דיאלוג של כבוד

אחד הנושאים הרגישים בהיסטוריה של קובה המהפכנית הוא יחסה לדת ולחופש הפולחן. המהפכה דוגלת באתאיזם ובשנים הראשונות נאסרו פולחנים דתיים. רק בשנים האחרונות שבה לפעול קהילה קתולית באי.

מריאלה שמעה על התנגדות הדתיים למצעד הגאווה בירושלים, ונוהרת שלא להיכנס למלכודת אנטי־דתית. "אנחנו מדי־נה חילונית, וחשוב לנו מאוד להישאר כך. יחד עם זאת, יש לנו דיאלוג של כבוד עם כל הדתות. אנחנו לא מפלים ולא מעדיפים שום דת. מבחינתנו כולן שוות. כשאירגנו

יחסי ישראל קובה: קיפאון דיפלומטי ותיירות סקס

בשנת 1961, שנתיים אחרי המהפכה, פנה לפידל קסטרו ד"ר ריקארדו וולף, מרען וממציא יהודי־גרמני במוצאו שחי בקובה והיה ידידו האישי, וביקש להתמנות לשגריר קובה בישראל.

פידל ניאות לבקשת ידידו החשוב והעשיר מאוד, וכך, במשך 12 שנה, התנוסס דגל קובה על חווילה מפוארת ליד חוף הים של הרצליה. בשנת 1973 ניתקה קובה את קשריה הדיפלומטיים עם ישראל, אבל השגריר נשאר בה עד יום מותו.

ישראל הרשמית תומכת כידוע באמברגו הכלכלי שהטיה לה ארה"ב על קובה ("ישראל מלקקת לארצות־הברית. למרות שאין לה שום סכסוך עם קובה והרבה ישראלים מנהלים עסקים עם הממשלה, היא לא מעזה שלא לתמוך באמברגו המטופש הזה" – אמר לי איש ארגון הסלידריות עם קובה). התמיכה באמברגו מחרפה כאמור את היחסים הרשמיים בין שתי המדינות, אך ישנם כמה אנשי עסקים המנהלים

יחסים מסחריים עם ממשלת קובה, בהם בולט רפי איתן, המנהל זה שנים רבות עסקי חקלאות ונרל"ן במדינה ונחשב ידיד אישי של קסטרו. עם פתיחת האי לתיירות באמצע שנות ה־90 גילו ישראליים רבים את קסמי האי הקריבי: השמש, הרום, הסיגרים, הסלסה והנעדרות המולאטיות. בשנת 1993, לנוכח מבטו התמה של פקיד ביקורת הרכונים בשרה התעופה הישן של הוואנה למראה הרכון הישראלי שלי, הבנתי שהייתי בין הישראליים הבודדים שהגיעו לאי. בשנים האחרונות יש ראלים רבים, ביניהם טיילי דרום־אמריקה וחובבי סלסה, מגיעים לאי.

תיירות קצת פחות רצויה היא תיירות המין (של הט־רוסקסואלים והומוסקסואלים כאחד), המנצלת את המצב הכלכלי הקשה ואת הזנות הפורחת ברחובות הוואנה בשנים האחרונות. ידוע על קבוצות מאורגנות של תיירי סקס המי

זונות רחוב בהוואנה

גיעים מקנדה ומאיטליה. בשנים האחרונות מגיעות לאי גם קבוצות של ישראלים למטרה זו. בסך הכל, למרות שאין טיסות ישירות בין ישראל לקובה, תיירים רבים מגיעים מישראל ומתקבלים כאן באהדה.

צילום: א.א.פי